

Afstande.

Dan Sleigh. 2010. Kaapstad: Tafelberg.
617 pp. ISBN: 978-0-624-04909-8.

Dan Sleigh se *Afstande* is soos *Eilande* (2001) 'n breed opgesette, lywige historiese roman waarin die noukeurige rekonstruksie van 'n tydperk en groot historiese gebeure weer aan die orde is. Weer eens is die mens aan die genade oorgelaat van wispelturige gode en die natuurelemente, weer eens word die mens as pion onderwerp aan die planne van konings en prinse, weer eens breek die een rooidag na die ander met bloed, boosheid, lyding en ellende. Nie net die Jode nie, maar ook die mensdom om hulle huil by die riviere van meer as een Babilon.

Die historiese agtergrond vir hierdie roman is die sogenaamde afmars of terugtog van die beroemde Tienduisend van Xenophon nadat hy en sy Griekse huursoldate die Persiese Prins Kuros ondersteun het in sy mislukte veldtog teen sy broer Artaxerxes, wat toe leier was van die Persiese Ryk (401 v.C.). Nadat hierdie opmars gestuit word met die slag van Kunaxa moet Xenophon en sy Leër van Tienduisend probeer terugkeer na Griekeland vanuit Persië. Sleigh vertaal en verwerk Xenophon se baie wêreldbekende *Anabasis* (of "Opmars"), waarin Xenophon hierdie hele veldtog van amper twee jaar beskryf, as 'n historiese roman waarin ook 'n fiktiewe hoofkarakter, die eunug Nagri, as tweede verteller en opskrywer van dié geskiedenis optree. Beide Sleigh en Nagri is dus besig om hernude vorm te gee aan Xenophon se klassieke teks. So word meer as een sirkelgang amper voltooi: die reis van die Tienduisend van Sardis tot Pergamos, van Xenophon as skrywer na soldaat en generaal totdat hy aan die einde weer sinne en woorde by 'n tafel sit en droom, van Nagri wat reis na die Weste om die Verlosser te vind en weer verder moet reis in sy profesie om die vervulling daarvan te gaan soek. Dit is ook die reis van

een teks na 'n ander om verder deel te word van 'n netwerk van tekste oor menslike oorlewing, die versugting na vryheid en verlossing, die behoefte aan 'n uiteindelijke tuiste en vrede.

Soos in *Eilande* gee Sleigh weer baie noukeurige aandag aan die detail van die ruimte, soldaat-wees, die wapens, die perde, die veldslae. Dit word in hierdie roman uitgebrei met die verwysings na die Griekse kulturele wêreld, die mites en gebruike van elke dag waarvan Xenophon as kenner van klassieke tekste en getroue navolger van die rituele van sy kultuur 'n uitstekende voorbeeld is. In direkte teenstelling met Xenophon is Nagri die Jood, die Ou-Testamentiese wêreld met al die bekende verwysings vir die Afrikaanse leser van die Ou-Testamentiese karakters, die Psalms en Profesieë.

Tussen die aanhoudende geweld en ontbering van die alledaagse sleurtog tussen koue en droogte en modder en hitte is daar dus die gedagtes oor die gode en die Verlosser, die besinning oor die doel van die bestaan en die toenemende gevoel van 'n doellose rondskuiwery op 'n skaakbord waarin hulle slegs die pionne bly.

Tog is die verhaal opsigself ook meesleurend totdat die Grieke (die Leër van Tienduisend wat langsamehand al hoe minder geword het) die eerste keer weer by die see uitgekome het. Daarna vervaag die spanning in die doellose swerf tussen klein dorpieë en die een misverstand na die ander totdat die laaste deel weer die leser se aandag gryp. Miskien word 'n leser teen daardie tyd soos die meeste soldate moeg gewag, gestry en gehoop.

Met die lees van hierdie baie ryk teks het die parallele met soveel ander tekste begin saamspeel: Die Klerk van *Eilande* was weer aan die notuleer, hy wat ook oor soveel binne-inligting beskik het sodat hy weggestuur moes word omdat hy, soos Nagri, oor te veel paleisinligting beskik het! Daar is die soldate

wat “mor en kook vannag” *soos in Germanicus*, die jong Xenophon wat soos Germanicus ook nie wil kies om as leier sy soldate in opstand te lei nie, nie die opperbevel wil aanvaar nie. Selfs die tydperk wat ook op die mespunt tussen twee groot tye staan, waarin “iets nuuts, iets mensliks êrens skemer”. En die boosheid wat in en agter alles skuil, met ’n Groot Oog wat almal dophou, bly deel van die groot ryke se bestaan. Nagri se fanatiese haat teenoor die Perse het ook deurentyd herinner aan Simon van Cirene se haat teenoor die Romeine en Piso se haat teenoor Tiberius. Selfs die honger en dors wat die “twee groot slawedrywers” in *Raka* genoem word, figureer vanselfspekend tydens die lang tog. Terseldertyd is Xenophon deurentyd bewus van die parallele tussen sy reis en dié van Odusseus sodat selfs Nagri besef dat die generaal in ’n “Odusseus-beeld ingroei”.

Die aktualiteit van *Afstande* het my getref. Na die demokrasie word met neerhalendheid verwys: “In enige stad, in enige huis is die wat nie hul verstand ontwikkel nie in die meerderheid. En die meerderheid is gewoonlik verkeerd. Die demokrasie sal altyd die vyand wees van regering deur wysheid en uitnemendheid. Al wat die demokrasie lewend hou, is die meerderheid se eis dat geen kop hoër as hulle s’n mag wees nie” sê Sokrates (36); dit is ’n “monsteragtige outokrasie” (453) en selfs ’n teken van “barbaarsheid [...] die woord waaragter hulle skuil om selfsugtige en skandelige planne deur te voer” (579). ’n Mens lees ook met ’n glimlag dat die toestand van ’n streek se paaie sy barbaarsheid weerspieël (374), dat skrywers en digters sukkelaars bly maar die beroemde sportman nooit ’n tekort aan geld of mooi meisies het nie (48) en dalk meer tragies dat die veroweraar jong mense se bestaan en geskiedenis ontken en hul taal belet sodat hul “geen troos of hoop daaruit kry nie” (407).

Ten spyte van die saaklikheid van Xenophon se verslag oor die epiese tog is daar

telkens verrassende beeldspraak en beskrywings vir die deeglike leser. Ek haal slegs enkele aan: om iets geheim te hou, is om dit “agter die tande-heining” te hou (53); ’n “bruin borsharnas soos verroesste skubbe” (65); die alliterasie van myle gekoop met “sweet, steiltes, sweepslae” (70); die beskrywing van Klearkos op bladsy 73: “Wat van sy gesig te sien is, lyk of dit met klonte klei aanmekaar gegooi is. ’n Halwe oor hang soos ’n brak s’n, sy neus is weg, net twee gate sit tussen sy oë.”; Keirisofos is “lank, dun en droog soos ’n verweerde paal” (98); Kuros se dood: “in die swaai van sy arm steek ’n Ethiopiër met ’n borsplaat van swart olifantvel hom met ’n bamboeslans onder sy oog dat die versplinterde punt soos vyf oop vingers agter sy kop uitbars” (121); in die verwoeste dorpie lyk dit of “al die hutte se oë uitgesteek is” (134); by die samevloei van die Zapatas en die Tigris hoor Xenophon “die riviere soos groot gebeurtenisse die een in die ander loop” (181); maar: “Op die donker vlakke langs die swart rivier, waar nie een van honderdduisend mense sy kroniek nodig het nie, sien hy die waarheid daghelder: Geen harnas van woorde of skerp wapen van besonderhede red môre enigeen hieruit nie” (184). Om af te sluit hierdie beeld van uiterste moedeloosheid en armoede op bladsy 423: “Daardie mense is behoeftig aan elke moontlike ding, hulle velle is dik van ou eelte en nuwe vratte en gedagtes waaruit wanhoop halfwas planne opstoot soos onkruid op mishope ...”. Die beeld van rooi blomme en swart sterre in die kronieke van Xenophon en Nagri word net langer en langer.

Die ontwikkeling van Nagri en Xenophon as karakters is een van die hoogtepunte in hierdie historiese roman. Nagri se vertroue in die profesieë en die obsessie met die vind van die Verlosser word deurgaans gevoed deur sy herhaling van teks op teks en ’n vasklou aan die tradisionele godsdiens. Langsamerhand word dit tog gerelativeer

deur die blootstelling aan die vreemde Griekse kultuur, alhoewel hy onverbiddelik poog om aan die eie vas te klou. Dit bly ál hoop in die wêreldorde wat hy om hom sien vergaan in boosheid, met die belofte van die opkoms van 'n nuwe ryk, die Romeine ...

Xenophon vorder van scriba na soldaat na leier na generaal. Hy word die eerbare, menslike, redelike en logiese veldheer met die ysere dissipline en beroep op eenheid wat deur almal gerespekteer word. En tog moet ook hy swig voor die eise van oorlog en veldslae sodat hy uiteindelik moet toegee: “om regte klere vir die klimaat te bekom, sal hulle ernstig en doelgerig moet help moor” (542). Hy wat so graag net in 'n posisie wou kom waar hy iemand 'n guns kan bewys! Aan die einde moet hy maar weer “groet wat menslik en goed is en word weer voetsoldaat, word weer soos pokke, pes, vuur, sprinkaan, droogte, hongersnood en alles wat die dood oor die aarde draai” (617).

Afstande is 'n uiters menslike reis en kroniek: tragies, groots, histories, noukeurig, lank en uitmergelend. Maar só was die reis van die Tienduisend en die leser wat die boek van 617 bladsye aanpak weet eintlik wat op hom of haar wag. Dit is 'n ervaring wat jou nie onbewoë sal laat nie en weer sal laat nadink oor die mens en sy geskiedenis. Is dit nie per slot van rekening waarom 'n mens 'n historiese roman lees nie?

Soos ons geskiedenisonderwyser jare gelede vir ons geleer het: Al wat die mens uit die geskiedenis leer is dat die mens niks uit die geskiedenis leer nie. Ons sal steeds die saad van die rooibloem pluk, dit oor die aarde saai en oor eeue heen bly vra: “Where have all the soldiers gone?”

Johan Anker

Kaapse Skiereilandse Universiteit vir
Tegnologie, Wellington